

Forfatter: Paludan-Müller, Fr.

Titel: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind

Citation: Paludan-Müller, Fr.: "Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind", i Paludan-Müller, Fr.: *Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind*, udg. af CARL S. PETERSEN , 1909, s. XXIII. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-paludanm01-shoot-idm140207710861136.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind

IV.

Det vilde ikke være underligt, om et Værk som "Adam Homo" ogsaa rent fysisk havde taget paa Paludan-Müllers i Forvejen alt andet end stærke Konstitution. Det var vistnok ogsaa Tilfældet. Han følte sig i den følgende Tid jævnlig legemlig svag og lidende, fik Anfald af sin gamle Nervøsitet og maatte ofte holde Sengen. Der indtraadte dog foreløbig ikke nogen Standsning eller Nedgang i hans digteriske Pro" duktion; tværtimod, han frembragte i de kommende Aar Digterværker, der næst efter "Adam Homo" maa regnes for hans betydeligste og ejendommeligste.

Efter Afslutningen af "Adam Homo" vendte Paludan-Müllers Digtning sig atter bort fra det samtidige Hverdagsliv; den søgte dog ikke mere tilbage til Drømmelivet i Skønhedens og Fantasiens Rige. Selvom hans Ungdoms Tvivl om Livets Værd gennem de mange Aars Beskæftigelse med "Adam Homo" var blevet til en fast Overbevisning om dets Intethed, Tomhed og Jammerlighed, og selvom han nu mere end nogensinde før i Døden saa Menneskehedens sande Ven og Befrier, Gennemgangen til en ny og rigere Tilværelse, var det dog med bestemt Henblik paa Livet og Menneskene, at han skrev Værker som "Kaianus" (udkommet 1854) og "Benedict fra Nursia" (udkommet 1861). Disse to Digtninge hører i hans Produktion sammen, de handler om det samme, og det er den samme Idé, der gaar igennem dem begge. De er det positive Vidnesbyrd om hans Livs- og Menneskeideal. Hvad der var det højeste i Livet, det, hvorpaa det i særlig Grad kom an, derom var han nu, efter "Adam Homo", slet ikke i Tvivl. Han lader i "Kaianus" en af Personerne sige det:

Er der da Vished midt i Uvisheden?
Ja, Eet i denne Uvished er vist!
Eet har jeg lært af denne Mands Exempel,
Der lig et Fyrtaarn mellem Skjær og Klipper
Sig hæver over alle Tvivlens Bølger,
Og viser Maalet og den sikke Havn:
Af Alting høiest er det faste Sind,
Det i sin Fasthed villiestærke Hjerte!

Om den faste Vilje og det rene Sind handler "Kaianus" og "Benedict fra Nursia". Men de handler ogsaa om, hvordan den faste Vilje og det rene Sind naas: gennem Ensomhed og Forsagelse, gennem xxiv Selvfordybelse og Selvfornægtelse gaar Vejen til Personlighedens Rejsning, Viljens Styrkelse og Sindets Renselse. Han vidste det af egen Erfaring; det var jo ad denne Vej, gennem et ensomt, stille Liv, at han selv lidt efter lidt var blevet en Mand.

"Mænd med faste Hjerter" og "Fromme, stærke Qvinder" - deri saa han i 1864 ogsaa Danmarks Maal. Han havde da i sin Digtning peget paa Vejen, som efter hans inderste Overbevisning førte til det.

Medens Paludan-Müller saaledes i "Kalanus" og "Benedict fra Nursia" har givet Modstykket til "Adam Homo", vendte han sig pludselig i "Ahasverus", der udkom i samme Bind som "Kalanus" og maa være skrevet i umiddelbar Fortsættelse af det, atter mod Jorden og fældede endnu engang Dommen over Tiden og Menneskene i et Dommedagsbillede, der skildrede Verdens Undergang og Livets Ophør. Det var i og for sig ikke helt ny og fremmede Tanker, der her kom til Orde i hans Digtning; allerede ti Aar tidligere havde han ladet Tithon forbande den faste, ubevægelige Stjernehimmel, der hvælvede sig over Jorden, og ønske dens Undergang, for at et nyt Liv kunde spire frem. Men naar han nu atter vender tilbage til disse Tanker og giver dem et saa energisk og voldsomt Udtryk i et eget Værk, da maa der ganske sikkert have været særlige Grunde dertil. Man har henvist til, at "Ahasverus" er skrevet under Indtryk af den Koleraepidemi, som i Sommeren 1853 i København bortrev Mennesker i Tusindvis, og som sikkert nok for ham med det stærke kristelige Livssyn har kunnet staa som en Guds Advarsel til den syndige Menneskehed. Man har endvidere peget paa, at han, der virkelig før 1849 længtes efter, at en ny Tid skulde føre Landet ud af de politiske Stridigheders Virvar, nu, da den var kommet, maatte føle sig frastødt af Folkestyret, og der findes ogsaa utvivlsomt i "Ahasverus" Sidehug til Majoritetens Regimente. Men alt dette har dog sikkert ikke alene været nok til at fremkalde et Digt som dette. Dets Fremkomst paa netop dette Tidspunkt forstaas vistnok først rigtigt, naar det ses paa Baggrund af den Fritænkerbevægelse, som siden Begyndelsen af Halvtredserne med stedse stigende Voldsomhed var kommet til Orde i Smaaskrifter og Tidsskrifter. Paludan-Müller var et Aars Tid tidligere i det stærkt personlige Digt "Luftskipperen og Atheisten", et "Lejlighedsdigt" som han selv kaldte det, traadt op mod en enkelt af de unge Fritænkere og havde aabenbart tænkt sig at kunne standse Bevægelsen ved at behandle den fra oven nedad. Det lille Digt var faldet ganske resultatløst til Jorden, og Ateisternes Udtalelser antog snart en Dristighed og Krashed i Form, som maatte forekomme ham mere end gudsbespottelig. Naar i Lægen Frederik Dreiers Skrifter Kirkerne siges at være Skueplads for "elendige, fortærskede Fraser", naar "Sjælen" gøres til en rent "legemlig Virksomhed" i Lighed med Fordøjelsesproces og Urinafsondring, naar Menneskets naturlige Udvikling af lavere Dyreformer betragtes som en selvfølgelig Sag, og naar "den fri Kærlighed" prises paa "det kristelige xxv Ægteskabets Bekostning, da var der i disse og

lignende Udtalelser i Forbindelse med Farsot og Rigsdagsvrøvl mere end Anledning nok for en Mand med Paludan-Müllers Livsbetragtning til at lade "Bestialitetens" og Antikristens Tid være kommet, til at lade Domsbasunen lyde og slynge den formastelige Jord i Afgrunden.